آخرین تحولات جنگ تجاری در اقتصاد جهانی

فرزاد مرادپور
هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

جنگ تعرفه ای در دولت دوم ترامپ با تفاوتی اساسی نسبت به جنگ تعرفه ای ترامپ در دولت اولش ظاهر شد. جنگ تعرفه ای اول تنها به چین محدود می‌شد و اگرچه ابعاد آن قابل توجه بود موجب تغییر اساسی نرخهای جهانی نشد. در حقیقت اولی جنگ تجاری آمریکا و چین بود که در سال ۲۰۱۸ با اعمال تعرفه‌های متقابل آغاز شد و اگرچه در سال ۲۰۲۲ تا حدی کاهش یافت، اما آثار آن بر تجارت جهانی باقی ماند. در این تقابلات، میانگین تعرفه آمریکا بر چین از ۲٫۷ درصد در سال ۲۰۱۷ به ۱۹ درصد در سال ۲۰۲۳ و میانگین تعرفه چین بر آمریکا از ۸ درصد به ۲۱ درصد در همین فاصله زمانی رسید. در سال ۲۰۲۴ نیز دولت بایدن افزایش تعرفه‌ها بر نیمه‌هادیها و خودروهای برقی چین را در دستور کار قرار داد اما دولت دوم ترامپ یک جنگ تجاری جدید جهانی از طریق افزایش شدید نرخ عمومی تعرفه‌ها را در سال ۲۰۲۵ عملیاتی کرد که دیگر تنها چین را در بر نمی گرفت و حتی متحدان نزدیک آمریکا را هم از دامنه خود برکنار نمی داشت. این به منزله یک تغییر رویکرد اساسی در سیاست تجاری آمریکا بود که نرخ تعرفه‌ها را به سطوحی بی سابقه در قریب یک قرن اخیر رساند و تاثیری معنادار بر تجارت جهانی گذاشت.

نرخ تعرفه موثر آمریکا بر جهان از سطوح زیر ۳ درصد در آغاز سال ۲۰۲۵ تا بالای ۲۵ درصد در آوریل ۲۰۲۵ بالا رفت و در نتیجه توافقات دوجانبه یا اقدامات یکجانبه آمریکا نیز تا اکتبر ۲۰۲۵ در حوالی ۲۰ درصد ماند که فاصله‌ای عظیم با نرخهای ابتدای سال نشان می‌دهد. این نرخ البته برای کشورهای مختلف متفاوت است.

در خصوص چین که منشا اصلی جنگ تجاری آمریکا محسوب می‌شد اگرچه نرخ عمومی تعرفه موثر در آوریل ۲۰۲۵ تا حوالی ۶۵ درصد رسیده بود تا اکتبر ۲۰۲۵ و در پی توافقات متقابل در حوالی ۴۵ درصد متوقف ماند و در اواخر سال به زیر ۴۰ درصد رسید. اما تعرفه‌های اعمالی بر هند از حدود ۳ درصد در آغاز سال به بالای ۳۵ درصد رسید. برزیل هم در همین فاصله زمانی افزایش تعرفه به بالای ۳۰ درصد را تجربه کرد. افزایش تعرفه برای ترکیه به بالای ۲۰ درصد و برای کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا به بالای ۱۰ درصد و برای آفریقای زیر صحرا به بالای ۱۵ درصد رسید. حتی انگلستان و اتحادیه اروپا - که ابتدا با تهدید تعرفه ۵۰ درصدی آمریکا مواجه شد- نیز افزایش تعرفه تا بالاتر از، به ترتیب، ۱۰ درصد و ۱۵ درصد را تجربه کردند و نهایتا به زیر ۱۰ درصد رسید. کانادا و مکزیک شرکای تجاری آزاد امریکا نیز ابتدا افزایشی تا نرخ حدود ۱۵ درصد را شاهد بودند که تا اکتبر ۲۰۲۵ و در پی توافق بدست آمده به زیر ۱۰ درصد رسید.

برآورد نرخ تعرفه موثر آمریکا از حدود ۱۹ درصد در اکتبر ۲۰۲۵ (با نرخ تعرفه موزون حدود ۱۱ درصد) به حدود ۱۰ درصد در اواخر سال کاهش یافته است که حاکی از تعدیل نسبی هر چه بیشتر سیاست تعرفه ای آمریکاست اما این نرخها، با وجود تعدیلات ناشی از معافیت‌ها یا خویشتنداری طرفهای تجاری و انجام توافقات، همچنان نسبت به نرخهای ابتدای سال ۲۰۲۵ و تعهدات تجاری آمریکا فاصله زیادی دارند و از سوی آمریکا دلایل امنیتی برای توجیه آنها مطرح شده است.

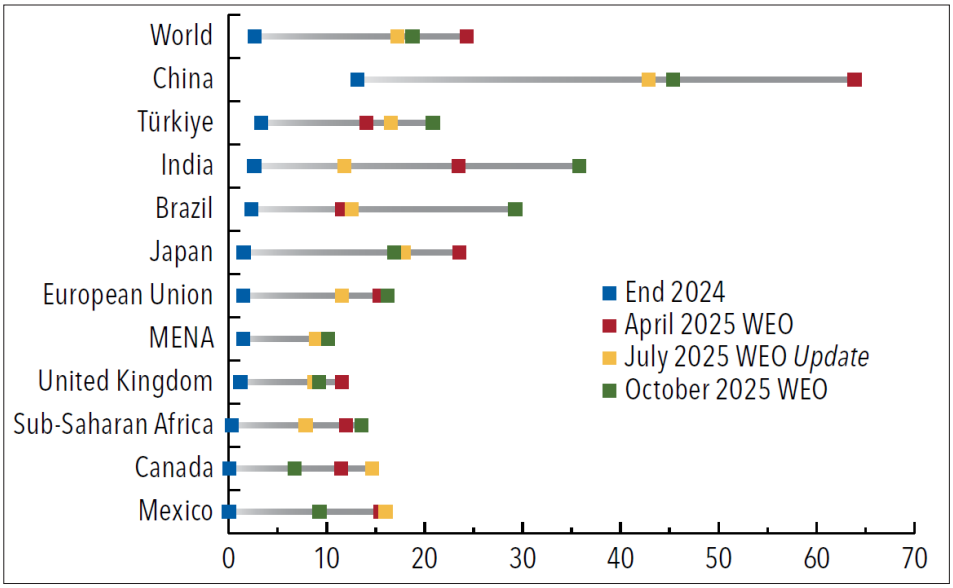

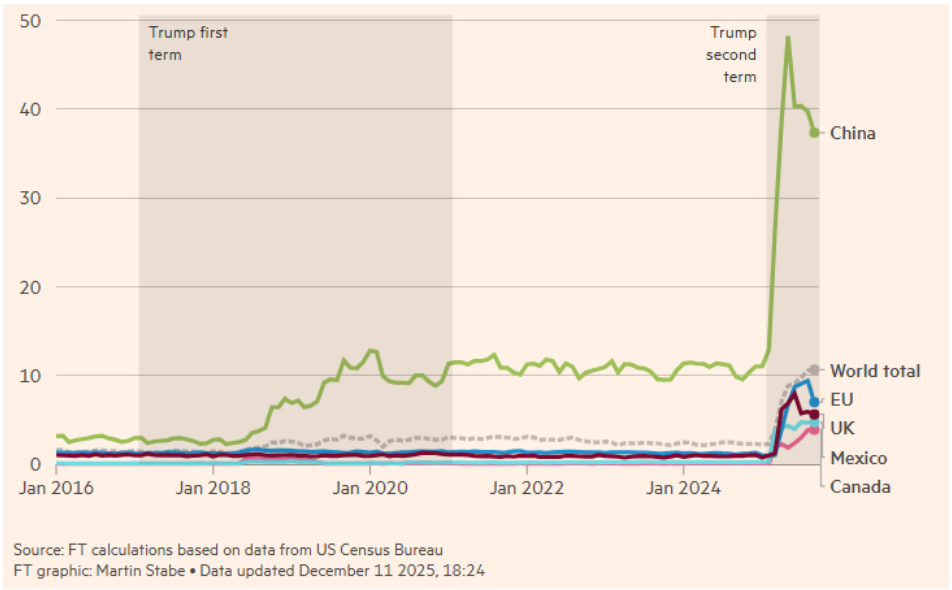

ما و جنگ تعرفه ای آمریکا

اگر چه ایران بواسطه حجم تجارت ناچیز و اتکای پایین به بازار و سرمایه گذاری آمریکا کمترین تاثیر مستقیم را از افزایش محدودیت‌های بازار و سرمایه گذاری آمریکا می‌پذیرد اما از تاثیرات غیرمستقیم اقتصادجهانی از آن نمی تواند برکنار باشد.

بدون تردید مهمترین تاثیر این منازعه تاثیر آن بر جایگاه جهانی آمریکا بعنوان کشور محور تخاصمات علیه ایران است. هر چه شکاف جهان با آمریکا افزایش یابد مجال جهانی مخاصمات آمریکا با ایران زمینه بروز کمتری می‌یابد و بر فرصت‌های جهانی همکاری برای ایران می‌افزاید.

بعلاوه تنزل وضعیت مسلط اقتصاد آمریکا بر جهان با تنزل ارزش دلار و تضعیف جایگاه مسلط آن به سست شدن چنبره تحریم مالی ایران و کاهش هرینه‌های مبادله ایران مدد می‌رساند.

نقض فاحش هنجارهای تجاری بین المللی خدشه ای جبران ناپذیر بر وجهه آمریکا در جایگاه رهبری هنجارسازی بین المللی است اما اینکه تا چه میزان در فروپاشی نظام هنجاری کنونی جهان موثر باشد به نحوه تعامل کشورهای دیگر جهان بستگی دارد ولی به هر حال برای کشورمان بعنوان یک منتقد اعمال و یا ماهیت تبعیض آمیر این هنجارها می‌تواند سرشار از فرصت باشد.

آثار رکودی جنگ تعرفه ای که کاهش تقاضا برای نفت و کاهش قیمت آن را در پی دارد می‌تواند بر کشورهای صادرکننده نفت و رشد اقتصادی آنها تاثیر منفی بگذارد.

محدودیت واردات در بزرگترین کشور واردکننده جهان جریانی از تجارت را به سوی دیگر نقاط جهان روانه خواهد ساخت و تجارت‌های جدید و ترتیبات نوین تجاری را ایجاد خواهد کرد که رقابت پذیری‌های بالاتری خواهد داشت. بنابراین، تشدید رقابت در این عرصه‌های جدید قابل پیش بینی است که مواجهه با آن نیازمند هشیاری، سرعت عمل و فراهم آوردن تمهیدات لازم است.

در عین حال سرمایه گذاری عظیم چین در آمریکا هم در پی یک جنگ تجاری به تدریج باید مقاصد جدیدی برای خود بیابد و ملاحظات تحریمی ایران در فضای پرتنش چین و آمریکا رنگ خواهد باخت.

در تغییرات جغرافیای تولید و تجارت جهان در شرایط جنگ تجاری قطعاً بخت ایران بالاتر خواهد رفت و فرصت‌های جدیدی از مشارکت در زنجیره‌های جدید ارزش و همکاری‌های نوین منطقه ای و جهانی خواهد یافت. بسترسازی‌های پیشین ایران در این خصوص در چهارچوب هایی چون بریکس و شانگهای و اوراسیا هم همکاریهای نیرومندتری را شکل خواهند داد. پدید آمدن اشتراک منافع با طیف وسیعی از کشورهای جهان نویدبخش گسترش عرصه‌های همکاری است.

منابع:

- UNCTAD (2025), UNCTAD (2025), KEY STATISTICS and TRENDS in TRADE POLICY 2024
- WTO, ITC and UNCTAD (2025), World Tariff Profiles 2025
- FINANCIAL TIMES, June 11 2024 (Tariffs are bad policy, but good politics) and Dec 11 2025 (Trump tariff tracker: US trade, markets and the economy)
- IMF (2025) World Economic Outlook (WEO), Global Economy in flux, Prospects remain dim